

לדבר קל ממנו שאין היצר תוקפו (ע' בהלכות בכורות להרמב"ן ד. וע"ש מהרי"ט אלגאזי). ולכך גם אלו החשודים על הזנות, אינם חשודים לשתות יין גויים ואנו מניחים ששומרים על היין מנגיעתה, שלא ייאסר. וזו לשון רבנו הט"ז (יו"ד קכט סק"ד): 'נראה לע"ד: זהו דוקא לדין התלמוד שהיו מרוחקים מאוד מסתם יינם והיו אוסרים אותו אפילו בהנאה, אבל עכשיו שאין אנו מרוחקים כל כך שהרי מותר בהנאה, ועוד שראינו רבו המתפרצים בעו"ה, ואפילו אותן שאינם חשודים על הזנות נחשדים על שתיית סתם יינם – וזה דבר מפורסם בכל יום להיות שהאיסור קל בעיניהם, א"כ אותן שנחשדים על הזנות ודאי נחשדו על שתיית סתם יינם ולא נזהר ממגע הזונה שלו ביין שלו, דהכי איתא גם בס' קיט סעיף ד' דהנחשד על החמור נחשד על הקל בעיני העולם... על כן נראה לי דחמרא של אותן הפושעים בזנות עובדי כוכבים, ודאי אסור לדין...!'

דף ע

'זונה ישראלית ועובדי כוכבים מסובין חמרא אסור, מה טעם, הואיל וזילה עלייהו בתרייהו גרירא' – יש לשאול מה צריך לטעם זה, הלא נראה שאין שייך אצלה טעם דתקיף לה יצרא, וממילא כשם שחשודה על הזנות נחשדת היא על יינה שאינה שומרתה מהגויים שאצלה. וי"ל שאפשר נשכרת לזנות בשל דוחק ממון, וע"כ אינה חשודה על שאר איסורים. וצריך ברור.

'אחדה לדשא באפיה והוה ביזעא בדשא, אישתכת... – סגר הדלת בעדו, והיה סדק בדלת והעכו"ם נראה דרך הסדק עומד בין החביות.

'ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל, אישתכת עובד כוכבים דהוה יתיב בי דני. אמר רבא: אם נתפס עליו כגנב – שרי. ואי לאו – אסור... אי אית ליה לאישתמוטי – חמרא אסיר. ואי לא – חמרא שרי' – מבואר בפוסקים (רא"ש; יו"ד קכ"ד) שחילוק זה בין נתפס כגנב ובין לא נתפס, אינו אמור אלא כשנעל הדלת במפתח מבפנים, שאין אדם יכול להכנס פתאום ולראותו במעשיו, אבל אם לא נעל – אפילו אינו נתפס כגנב על עצם כניסתו לשם, הוא חושש שמא יבוא האיש פתאום ויראהו נוגע ביין, ולכך היין מותר בשתיה.

ומשמע מסתימת הפוסקים שאין חילוק בדבר בין חביות מכוסות לפתוחות (וכן משמע בסעיף ג, ע"ש). אבל זה רק באופן שהעכו"ם יודע שמגעו אסור את היין והלה יפסיד יינו בכך, ולכך מירתת מנגיעה.

'דאמר ר' יצחק: המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מד' אמות' – נראה מדברי המגן-אברהם (רסו סק"י) שהגרסא כאן: 'המוציא כיס... ולא המוצא', שהרי רבא עצמו נקט בשבת (קנג.) שלא דיבר ר' יצחק על מציאה.

ואמנם מדברי הרי"ף והרא"ש, וכן מספר האשכול (הל' יין נסך נו), נראה שלא גרסו כלל תיבות אלו אלא 'כר' יצחק דאמר מוליכו פחות פחות... ותו לא. וכן מובא ב'דקדוקי סופרים' שהתבות הללו אינן מופיעות בכתב יד. וברור שלכך הראשונים לא העתיקום, כי לא היו בגירסתם. ולפי זה מובן בפשטות מה שאומרים 'הודאי לא מינטרי שבתא, דאי מינטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא' – מאלו שהחשיך להם הדרך. מפני שאינם יודעים דברי ר' יצחק שמוליך פחות פחות מד"א. נמצאת אומר מעתה

שאינן מדובר כאן כלל במוצא מציאה או במוציא לרשות הרבים (ומיושבת קושית המג"א שם על דברי השו"ע).

ואם כי הרמב"ם (שבת כ, ז וכן שם ו, כב) כתב שהמוצא כ"ס בשבת יולכנו פחות פחות מד"א. אך מתשובתו לחכמי לונגיל (מובא במגדל עוז) מבואר שלא הסתמך על מקור מפורש בגמרא, וכנראה שגם הוא לא גרס כאן 'המוצא'. וזוהו נדחו דברי אחרונים שכתבו שהרמב"ם בתשובתו לחכמי לונגיל נשכה ממנו מקור דברי עצמו. ע' קרבן נתנאל שבת שם; מראה הפנים על ירושלמי שם; ציון ירושלים – ירו' ב"מ ד, ו (עפ"י נפש חיה לר"ר מרגליות או"ח רסו, ז).

'במעצרתא' – בגת.

'הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומאה בשדה פלונית ואמר הלכתי במקום הלז ואיני יודע אם נכנסתי לאותה שדה אם לא נכנסתי – ר' אליעזר אומר: ספק ביאה טהור...' – לפרש"י מדובר בשדה שכל הנכנס אליה נטמא, ואין כאן אלא ספק אחד, האם נכנס לאותה שדה אם לאו. ואולם שיטת רבנו תם (מובא בתוס' בב"ב נה: ועוד) שטעמו של ר' אליעזר הוא משום ספק ספקא; שמא לא נכנס לשדה, ואת"ל נכנס – שמא לא נגע בטומאה, שאין השדה מלאה טומאה. ולחכמים, כל ספקות וספקי ספקות שאתה יכול להרבות ברשות היחיד טמא. (ראה באריכות בבאור שיטתם במובא ביוסף דעת ב"ב נה). אך גם לשיטתם, דוקא בשידוע שנכנס לבקעה, שהיא רשות היחיד בימות הגשמים, וספק אם נכנס לשדה, אבל אם יש ספק על עצם כניסתו לרשות היחיד – אין זה ספק טומאה ברשות היחיד ואינו טמא (ערמב"ם רפ"ח מהל' אבות הטומאות ופרק כ ה"ט. וכפי שאר באבי עזרי קמא שם כ, ט. ועש"ע ובמהדו"ת הל' חמץ ב, יב בבאור השוואת הגמרא ספק טומאה לספק ביין נסך).

'כיון דאיכא דפתחי לשום ממונא הוה ליה ספק ספיקא' – ואין דין זה מצוי בינינו – שאין רגילות להצניע ממון בחביות (הרא"ש). ואולם נוגע הדבר בכגון עכו"ם הבודק את הסחורות הנכנסות, שפתח את החבית לבדיקה מכס וכיו"ב – ע' בשו"ת מהרי"ל לח).

ענינים ופרפראות

'הנהו גנבי דסלקי לפומבדיתא ופתחו חביתא טובא. אמר רבא: חמרא שרי, מאי טעמא? רובא גנבי ישראל' –

'שמעתי ממורי (הבעש"ט) פירוש הכתוב חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך – והענין, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא – רצה לומר' שלא יהיה בטוב ההוא שום פניה וחסא, זה אי אפשר. וביאר, כי כשיעשה טוב בלי שום דבר רע, מתגרה בו יצר הרע. מה שאין כן כשרואה היצר הרע שיש בו תערובת חלק היצר הרע – מניחו והולך לו, ואז גומר הדבר ויעשה לשמה אחר כך.

וזהו שאמרו ישראל גנבים – כי צריך לגנוב דעת יצר הרע בכל דבר מצוה, וזהו שאמר 'חשבתי דרכי' – רצה לומר, בכל דבר מצוה או קדושה, בהתחלה חשבתי דרכי להנאתי הגשמיי, ואחר כך 'ואשיבה רגלי אל עדותיך' – ר"ל רגלי ההרגל שהורגל שלא לשמה אז עשיתי לשמה...'. (תולדות יעקב יוסף חקת קסא);

'... וכמו שאמרו ז"ל על פסוק ויטמנהו בחול – אלו ישראל. היינו דענין ההטמנה וההעלם הוא רק בהם, שמונין ללבנה שפעמים מתכסית והיא באתכסיה ורוזיה כסיין (כמו שאמרו בסוף שבת). וזהו סוד מה שאיתא רוב גנבי ישראל – דמאן דבלבנה אי גניב מצלח, מה שאין כן אומות העולם דמונין לחמה – רוזיה גליין...' (מתוך תקנת השבין – ו, עמ' 37).

על גנבות ורמאויות המצויות בפומבדיתא – ע' רא"ש כאן, ובמובא ביוסף דעת הוריות יב. ב"מ מו.

דף עא

'משנכנסה לרשותן – אסור' – פירוש, כשקבלוה בשכרם מרצונם. אבל לא קבלוה, אע"פ שנכנסה לרשותם לא זכו בה, שאין חצירו של אדם קונה לו בעל כרחו (רא"ש; פוסקים יו"ד קלב, ג).
 הרש"ש צידד אפילו לא באו לרשותו ולא זכה בהן, אסרו משום שנראה כיון נסך ביד ישראל, כמו שמצינו בדומה לזה (להלן בע"ב) בלוקח גרוטאות מן העכו"ם ונתן מעות ומצא בהן ע"ז – יוליכן לים המלח.
 ולדעת הרא"ש והפוסקים, יתכן שלא אסרו אלא בלוקח ששילם מעות, שנראה שקנאם, אבל לא בתשלום שכירות שלא נתן כלום. ולפי"ז אפילו בשולח לפועליו גרוטאות ונמצאו בתוכן ע"ז – מותר. אך אפשר שגם בזה נראה הדבר כאילו קיבל הכל ברצון. וצ"ע.

בזמן הזה כתב הרמ"א להתיר בכל אופן, שאין אוסרים סתם יינם בהנאה במקום הפסד.

'אל יאמר אדם לעובד-כוכבים: עול תחתי לעוצר' – נראה לכאורה שאע"פ שאין שליחות לגוי [ושיטת רבנו תם שאפילו מדרבנן ולחומרא אין לו שליחות] – אסור, כי מ"מ משתמש בו להיות תחתיו ולפרוע בין נסך, גם אם בדיני התורה אין המעשה מתייחס אליו.

ואולם בספר מחנה אפרים (שלוחין יד) הקשה מכאן על האומרים אין שליחות לעכו"ם אפילו מדרבנן ולחומרא. וכתב לתרץ על פי דברי הרמב"ן [דלא כהתוס'] שמדובר שהקדים לו דינר, ולשיטתו אין כאן ענין לשליחות אלא הישראל קנה את היין במעות מן הנכרי.

'עול תחתי לעוצר... מלטני מן העוצר' – הגאונים פרשו (הביאם הרשב"א. ע' בשו"ת סי' תרפו תשצט. וכ"פ הרמב"ם והטור), שהמדובר על שר המחלק יין לעם בעל כרחם וגובה את דמיו, וישראל שאינו חפץ ביין אומר לנכרי להיכנס תחתיו, שיטול הוא את היין במקומו, ויבוא בשמו כאילו הוא נטל, והנכרי ישלם את דמיו לעוצר. ודבר זה אסור. אלא כיצד עושה? אומר לו שימלטנו מן האוצר, שלא יכופו אותו ליקח, שזה הולך ולוקח לעצמו מן השר כדי שלא יכופו את הישראל.
 וי"א שאין מותר אלא אם עדיין לא כתבו על הישראל שצריך ליקח, ושולחו מקודם לכן שיפייסו שלא יכתבוהו (ע' טור יו"ד וש"פ קלב, ו. וע"ע בשו"ת חת"ס יו"ד קכו).

'משיכה בעובד כוכבים' – כבר נחלקו הראשונים להלכה, האם משיכה קונה בנכרי או מעות (ערש"י קדושין יד: ובכורות ג: ושם יג בד"ה רבינא), או שמא שניהם מועילים (ערמב"ם זכיה א, יד ומ"מ, וערמב"ן וראשונים כאן). וכתבו הפוסקים שיש לחוש לשתי השיטות. ונפקא מינה לענין מכירת חמץ או מכירת בכור לעכו"ם ועוד. הלכך לכתחילה יש לעשות שניהם; משיכה וכסף (ע' ראשונים כאן; הג"א ריש פרקין; מרדכי ב"מ פ"ד שב; יו"ד קמו שכו).